

TÜRKİYE'DE KISA VADELİ İSTİHDAM DİNAMİKLERİ: HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ'NİN KISITLARI*

Luis Pinedo Caro*

Yönetici Özeti

2021 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2005'ten itibaren her ay 3 aylık hareketli ortalamalar şeklinde yayınladığı işgücü piyasası tahminlerini her aya özgü tahminler olarak yayınlamak amacıyla Hanehalkı İşgücü Anketi'nin (HİA) örneklem büyüklüğünü artırmıştır. Bu araştırma notu, 3 aylık hareketli ortalama istatistiklerinden aylık istatistiklere geçişin, HİA'nın kısa vadeli işgücü piyasası dinamiklerini belirleme kapasitesi açısından etkilerini analiz etmektedir. Analiz, Sosyal Güvenlik Enstitüsü (SGK) ve HİA'dan alınan hem mevsimsel olarak düzeltilmiş hem de düzeltilmemiş aylık resmi istihdam rakamlarını karşılaştırarak yapılmıştır. Bulgular, aylık istatistiklere geçişin, istihdam değişiminde HİA ve SGK rakamları arasındaki zaten zayıf olan ilişkiyi daha da kötüleştirdiğini göstermektedir. Dahası, özellikle 2021'deki değişiklikten sonra, istihdamın kısa vadeli değişimini anlamak istiyorsak mevsimsel olarak düzeltilmiş rakamlardan taşıdıkları sınırlı bilgi nedeniyle kaçınılması gerektiği görüşündeyiz.

Giriş

Ocak 2021'de, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), hem Uluslararası Standartlarla daha iyi bir uyum yakalamak hem de Türkiye'nin işgücü piyasası istatistiklerinin kalitesini ve karşılaştırılabilirliğini artırmak üzere Hanehalkı İşgücü Anketi'nde (HİA) önemli değişiklikler yaptı. Spesifik olarak, revizyonlar Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) ve Avrupa Birliği istatistik ajansının (Eurostat) güncellenmiş tanımlarına ve kavramlarına uyum sağlama ihtiyacından kaynaklandı. Bu değişiklikler, Türkiye'nin işgücü istatistiklerinin uluslararası olarak karşılaştırılabilir olmasını ve 19. Uluslararası

+ Translation to English can be accessed from:

<https://betam.bahcesehir.edu.tr/en/2025/04/short-term-employment-dynamics-in-turkiye-potential-limitations-of-the-household-labour-force/>

* Luis Pinedo Caro, **Betam**, luis.pinedo@bau.edu.tr

İşgücü İstatistikçileri Konferansı'ndan (ICLS) gelen öneriler de dahil olmak üzere küresel olarak tanınan metodolojilere uymasını sağladı.

Yukarıda belirtilen değişikliklerin bir parçası olarak TÜİK ayrıca aylık raporlamaya geçti. 2021'den önce TÜİK işgücü istatistiklerini kısa vadeli dalgalanmaları yumuşatan ancak aydan aya değişikliklerle ilgili kısa vadeli işgücü piyasası analizine izin vermeyen üç aylık geriye dönük hareketli ortalamaları kullanarak yayımlıyordu. Ocak 2021'den itibaren TÜİK, işgücü piyasası dinamiklerine ilişkin daha ayrıntılı bir görünüm sağlayan her aya özgü tahminler yayınlamaya başladı. Oysa bu değişiklik, daha zamanında ve duyarlı politika yapımına ve analize olanak sağlamak için tasarlanmıştı.

1. Amaç ve veri kaynakları

Bu araştırma notu, her aya özgü tahminlere geçişin, HİA istatistiklerinin kısa vadeli politika yapımında kullanımını iyileştirip iyileştirmediğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirme, HİA'da idari kaynaklarda karşılığı bulunan ve kamuya açık olan birkaç göstergeden biri olan “resmi istihdam”¹ verisi kullanılarak yapılmıştır. HİA'nın resmi istihdamı tanımlama biçimi göz önüne alındığında, bunu Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) aktif katılımcılarla ilgili olarak sunduğu rakamlarla karşılaştırmak mantıklıdır.² SGK'dan elde edilen rakamlar, tüm çalışanları (kamu ve özel sektör çalışanlarını ve serbest çalışanları) içerir. Aynı özellik, SGK'ya kayıtlı olma koşuluyla her türlü istihdam durumunu içeren HİA resmi istihdam verisi için de geçerlidir. Bu nedenle her iki zaman serisi de aynı olmalıdır, ancak analiz sonucunda aynı olmadıkları tespit edilmiştir. HİA, referans³ haftası boyunca istihdamı ölçerek daha yüksek frekanslı işgücü piyasası aktivitesini yakalarken, SGK ilgili ayda en az bir gün kayıtlı olan her kişiyi yakalayan daha düşük frekanslı bir ölçüm sunmaktadır. Sonuç olarak SGK istihdam rakamları her zaman HİA muadillerinden daha yüksek olacaktır (bkz. Şekil 1).

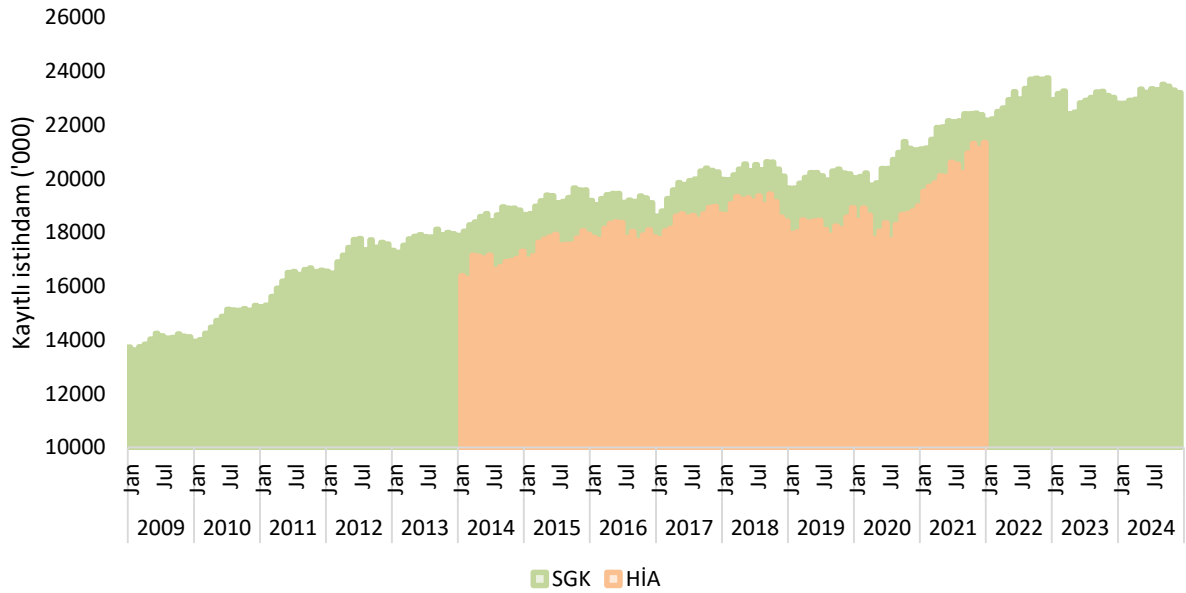
¹ Resmi olarak, bir çalışanın aile bireyinden dolayı değil, işi dolayısıyla Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı olduğu iş olarak tanımlanmaktadır.

² 4a (özel sektör çalışanları), 4b (serbest meslek sahipleri) ve 4c (memurlar) altındakiler. Bu üç kategori 2006 yılında birleştirildi, daha önce sırasıyla SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı olarak adlandırıldı.

³ Genelde mülakatın bir hafta öncesinde.

SGK istihdam rakamları HİA tarafından bildirilenlerden daha yüksek olsa da ortak bir örüntü mevcuttur. Rakamlar, COVID-19 döneminde seriler arasındaki boşluk bir miktar açılmış olarak, birlikte hareket ediyor gibi görünmektedir. Muhtemelen 2020'nin başlarında yürürlüğe giren COVID-19 karşıtı mevzuat bu iki serinin ayrışmasına sebep olmuştur. İşten çıkarmalar yasaklandığı için SGK rakamları çok fazla düşmemiştir. Beklentiye göre TÜİK tarafından da aynı ölçüm yapılmalıydı çünkü teoride işe dönmesi beklenen kişiler istihdam edilmiş olarak kabul edilmektedir, ancak TÜİK bazı işgücü durumlarını biraz farklı bir şekilde yorumlamış gibi görünmektedir. Bir kişinin istihdam edilip edilmediğini belirlemek için sorulan soruların tam setine veya anket uygulama talimatlarına sahip olmadığımız için bu iki zaman serisinin ayrışmasını daha fazla yorumlamak zordur.

Şekil 1: Resmi istihdam, aylık seri

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu ve Türkiye İstatistik Kurumu. **Notlar:** Şekil, Türkiye'deki toplam kayıtlı istihdamın aylık değerlerini göstermektedir.

2. Analiz

Yukarıdaki şekle dayanarak, HİA'nın resmi istihdamın **uzun vadeli** eğilimlerini ve bu bağlamda diğer işgücü piyasası istatistiklerini ölçme yeteneği hakkında çok az şüphe

var. Soru, TÜİK'in rakamlarına **kısa vadeli** işgücü piyasası dinamiklerini değerlendirmek için güvenip güvenemeyeceğimizdir. Uygunluğu değerlendirmek için üç ölçüt kullanılabilir. Öncelikle, bazı HİA değişkenleri ile SGK istihdam seviyeleri arasındaki korelasyon incelenmelidir. Bahsedilen tüm serilerin güçlü bir trende sahip olduğu ve entegre olduğu unutulmamalıdır⁴. Seviye değerleri arasındaki korelasyonlar her zaman yüksek olacaktır ancak bu iki değişken arasında anlamlı bir nedensellik olduğunu göstermez. Tablo 1'de gösterilen korelasyon katsayıları için birinci dereceden farklar hesaplanmıştır.

Tablo 1: SGK istihdamı ile korelasyon.

HİA değişkeni	Seviye değerleri		Birinci farklar	
	Tam dönem	Tam dönem	2021 Öncesi	2021 Sonrası
<i>İstihdam</i>	0.97	0.56	0.64	0.38
<i>İstihdam (düzeltilmiş)</i>	0.97	0.24	0.30	0.12
<i>Kayıtlı istihdam</i>	0.93	0.60	0.61	0.38
<i>Kayıtlı istihdam (düzeltilmiş)</i>	0.90	0.15	0.15	0.03

Not: Tabloda belirli HİA değişkenleri ile SGK istihdamı arasındaki korelasyonlar gösterilmektedir. “düzeltilmiş”, mevsimsel düzeltmeleri ifade eder.

Tablo 1'den, belirtilen trend sorunu nedeniyle seviye değerlerindeki korelasyonların gerçekten çok yüksek olduğu görülebilir. Birinci derece farkların alındığı değişkenlere gelince, ham verilerde (mevsimsel olarak düzeltilmemiş veriler) birinci farklar arasındaki korelasyonlar, mevsimsel olarak düzeltilmiş⁵ muadillerinin sahip olduğu korelasyonlardan makul ölçüde daha yüksektir. Bu durum, mevsimselliğe göre düzeltilmiş serilerin uzun vadeli trendleri tespit etmesi amaçlandığı için beklenen bir durumdur. Konu açısından daha da önemlisi, korelasyonların 2021'in başlarında metodolojideki değişiklikten sonra azalmış gibi görünmesidir. Örneğin, HİA tarafından ölçülen (mevsimsel olarak düzeltilmemiş) resmi istihdam ile SGK istihdam verisi

⁴ Dickie-Fuller testleri hepsinin 1. dereceden entegre olduğunu göstermektedir.

⁵ Mevsimsel olarak ayarlanmış istihdam doğrudan TÜİK'ten alınır. Resmi istihdamın mevsimsel ayarlaması, karşılaştırmayı kolaylaştırmak için ay kuklalarıyla doğrusal regresyon kullanılarak kendim tarafından gerçekleştirilir. TÜİK'in mevsimselliği çıkarmak için daha gelişmiş bir yöntem kullandığı unutulmamalıdır.

arasındaki korelasyon 0,61'den 0,38'e düşmüştür. Bu sonuç, bağımsız aylık raporlamanın kısa vadeli dinamikleri anlamak açısından yarardan çok zarar vermiş olabileceği anlamına gelmektedir.

Ancak korelasyon katsayılarını değerlendirmek zordur. “Yeterince yüksek bir korelasyon”un ne anlama geldiği de tartışmalı bir konudur. Daha gerçekçi ve politika oluşturma açısından daha mantıklı bir değerlendirme, HİA'nın kayıtlı istihdam verisindeki değişimin yönünün, SGK'nın istihdam verisindeki (tanımı gereği kayıtlı istihdam) değişimin yönüne ne sıklıkla uyum sağladığına bakılarak yapılabilir. Bu değerlendirme Tablo 2'de gösterilmiştir. Tabloda başarı oranı iki çok basit lafta stratejiyle karşılaştırılmaktadır. Birincisi, bilgi içermeyen bir ölçüt görevi gören bir yazı tura, yani HİA verileri bu ölçüte yakınsa, HİA verisinin karmaşık beyaz gürültüden (white noise) başka bir şey olmadığı anlamına gelir. İkincisi ise, resmi istihdamın her zaman artacağını varsayan basit bir strateji. Düzenli artış stratejisinin değerlendirmesi, 2014-2021 dönemi arasında SGK'ya kayıtlı istihdamın payının arttığı ayların oranının (0,6) çıkarılmasıyla yapılır, yani bu, ülkenin demografisini akıllıca kullanan uzun vadeli bir stratejidir.

Tablo 2: SGK verisinin yön değişikliklerini tespit etmede başarı oranları.

HİA değişkeni	2021 Öncesi	2021 Sonrası
<i>Kayıtlı istihdam</i>	72	67
<i>Kayıtlı istihdam (düzeltilmiş)</i>	57	50
<i>Düzenli artış</i>	60	60
<i>Yazı-tura</i>	50	50

Not: Tabloda, SGK aylık istihdam büyümesinin yönünün (pozitif, artış veya negatif, azalış), HİA verisiyle hesaplanan resmi istihdam ve düzeltilmemiş resmi istihdam verisi, istihdamın her zaman arttığını iddia eden strateji ve zamanın yarısında arttığını, diğer yarısında azaldığını iddia eden yazı tura stratejisi tarafından tahmin edilmesindeki başarı oranları gösterilmektedir.

Tablo 2'deki sonuçlar, mevsimsel olarak düzeltilmiş verilerin yazı tura stratejisinden bir miktar daha iyi, “düzenli artış” gibi daha akılcı ama basit stratejilerden ise bir miktar daha kötü olduğunu gösteriyor. Yine de HİA'nın kayıtlı istihdam verileri gerekli bilgileri içeriyor gibi görünmektedir, ancak görünüme göre bu veriler hem yetersizdir (üçte biri yanlış tahmin, unutmayın herkes yazı tura atarak yarısını doğru tahmin edebilir) hem

de 2021'deki yöntem değişikliğinden sonra kalitesi düşmüştür. Kalitedeki bu düşüş, resmi istihdamın büyüme oranlarındaki farklılıklar gibi daha niceliksel bir ölçüyle de gözlemlenebilir. SGK istihdamındaki aylık büyüme oranları 2009-2024 döneminde yüzde -3,6'dan yüzde 2,7'ye ulaşmıştır. Peki HİA bu kısa vadeli hareketleri ne kadar iyi yakaladı?

Geliştirilen istatistik, aşağıdaki şekilde tanımlanan ortalama mutlak büyüme oranı hatasıdır:

$$Hata = \frac{1}{T} \sum_{t=1} |\hat{g}_t - g_t|$$

Ve

$$g_t = \frac{E_t - E_{t-1}}{E_{t-1}} \text{ ve } \hat{g}_t = \frac{\hat{E}_t - \hat{E}_{t-1}}{\hat{E}_{t-1}}$$

sırasıyla belirli bir HİA istatistiğinin (veya aynı amaçla kullanılan diğer bir ölçütün) büyüme oranı ve SGK istihdamının büyüme oranıdır. Ölçülen hatalar, resmi istihdam, mevsimsel olarak düzeltilmiş kayıtlı istihdam ve sürekli olarak sıfır büyüme iddia eden basitleştirilmiş bir strateji için Tablo 3'te gösterilmiştir. HİA'nın resmi istihdam serileri, 2021 metodolojik değişikliğinden önce ayda ortalama 1,07 yüzde puan hata yapmış, değişiklikten sonra hata oranı 1,26'ya yükselmiştir. Bu durum, ölçüm değişikliğindeki niyetin kısa vadeli işgücü piyasası dinamiklerine ilişkin bilgiyi güçlendirmek olmasına rağmen, HİA'nın tahmin gücünde bir kayba yol açtığını gösteren bir diğer örnektir. Ancak daha şaşırtıcı olanı, 2014-2021 döneminde sıfır büyüme öngören basitleştirilmiş stratejinin, TÜİK'in tahminlerinden daha iyi olmasıdır.

Tablo 3: SGK'ya göre ortalama mutlak büyüme oranı hatası.

HLFS değişkeni	2021 Öncesi	2021 Sonrası
----------------	-------------	--------------

<i>Kayıtlı istihdam</i>	1.067	1.259
<i>Kayıtlı istihdam (düzeltilmiş)</i>	1.312	1.638
<i>Sıfır büyüme</i>	0.864	

Not: Tablo, bir dizi kayıtlı istihdam büyüme oranı ile SGK kayıtlı istihdam arasındaki farkı karşılaştırarak ortalama mutlak büyüme oranı hatasını gösterir. Pozitif ve negatif farkları telafi etmemek için mutlak değerler alınır. Daha sonra ortalama aylık hata hesaplanır ve raporlanır. Karşılaştırma için bir de basit strateji, basit sıfır büyüme stratejisi dahil edilmiştir.

3 Sonuc

Bu not, TÜİK'in aylık raporlamaya geçişinin, işgücü piyasası istatistiklerinde duyarlılığı ve güncelliği artırmayı amaçlayan bir girişim olsa da aslında HİA'nın resmi istihdam ve diğer istatistikler hakkında kısa vadeli bilgi içeriğini zayıflatmış olabileceğini göstermiştir. Her üç değerlendirme yöntemi de (aylık büyüme oranlarının korelasyonu, değişimin doğru yönünü yakalamadaki başarı oranı ve ortalama mutlak büyüme oranı hatası) 2021 metodoloji güncellemesinden sonra performansta bir bozulmaya işaret etmektedir.

Bulgular, HİA kullanıcılarının aylık veya mevsimsel olarak ayarlanmış verilerden sonuç çıkarırken dikkatli olmaları gerektiğini göstermektedir. HİA, uzun vadeli işgücü piyasası eğilimlerini anlamak ve ayrıştırılmış sosyoekonomik analiz için önemli bir araç olmaya devam ederken, aylık verilerin bu amaçla kullanılması sakıncalı olabilir. Buna karşılık, SGK tarafından yayınlanan veriler gibi idari veriler, kısa vadeli dinamikler için daha güvenilir bir referans sunmaktadır ve politika yapımında ve araştırmalarda daha değerlendirilebilir.

Türkiye'deki işgücü piyasası istatistiklerinde gelecekteki iyileştirmeler, yalnızca daha iyi anket tasarımı veya örneklemeyi değil, aynı zamanda idari kayıtların ve hanehalkı anket verilerinin daha yoğun bir şekilde bütünleştirilmesini gerektiriyor. O zamana kadar, araştırmacılar ve politika yapıcılar, mevcut HİA'nın aylık işgücü piyasası tahminlerinin sınırlarını dikkate almalıdırlar.